

Πολιτική Οικονομία

*Οι ιστορικές καταβολές και η
Κριτική της Νεοκλασικής Πολιτικής
Οικονομίας*

Η καταγωγή της ιδέας μεγιστοποίησης της ωφέλειας

- *Ένας αρχαίος πρόδρομος του ωφελιμισμού*

«Λέμε ότι η ηδονή είναι η αφετηρία αλλά και ο σκοπός της απόλυτης ευτυχίας. Διότι αναγνωρίζουμε την ηδονή ως πρωταρχικό και εγγενές αγαθό. Ξεκινάμε κάθε πράξη επιλογής ή αποφυγής από την ηδονή και είναι στην ηδονή που γυρνάμε χρησιμοποιώντας την εμπειρία της ως κριτήριο για κάθε τι το αγαθό... Όταν λέμε ότι η ηδονή είναι ο στόχος, δεν εννοούμε τις ανόητες απολαύσεις και ό,τι αποτελεί την διαδικασία της ευχαρίστησης...αλλά την ελευθερία από τον σωματικό πόνο και την διαταραχή του μυαλού.»

- Επίκουρος (341 π.Χ.- 270 π.Χ.), σε επιστολή προς το Μενοικέα

Ο Σωκράτης (470π.Χ. - 399π.Χ.) για τον εαυτό μας και για τους άλλους ανθρώπους

- Στόχος η ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ
- Οι «άλλοι» είναι καλύτεροι κριτές της ευδαιμονίας μας
- Επιτακτική ανάγκη, προτού δράσουμε, να φανταστούμε τις πράξεις μας μέσα από τα μάτια των άλλων.
- Το κατά πόσο μια πράξη, μας ικανοποιεί ή όχι, δεν έχει και τόσο μεγάλη σημασία.
- **«Ζωή που δεν υπόκειται σε εξέταση δεν αξίζει να την ζει κανείς»** (βλ. Απολογία του Πλάτωνα).

Ο Jean-Paul Sartre (1905-1980) για τον εαυτό μας και για τους άλλους ανθρώπους

- Μόνο μέσω των άλλων μπορούμε να γνωρίσουμε τους εαυτούς μας.
- Ο μόνος τρόπος για να γνωρίσουμε τον πραγματικό μας εαυτό και τις αληθινές του επιθυμίες, είναι να παρακολουθήσουμε την κηδεία μας και να ακούσουμε την νεκρολογία μας.
- «Κόλαση είναι οι άλλοι άνθρωποι.»

Ο Thomas Hobbes (1588-1679) για το καλό και το κακό

«Για κάθε άνθρωπο επιθυμητό είναι αυτό που του κάνει καλό, ενώ αποφεύγει ο,τιδήποτε το κακό, ιδιαίτερα το μεγαλύτερο από όλα τα κακά της φύσης, τον θάνατο, και αυτό επιτυγχάνεται μέσω μιας φυσικής παρόρμησης που δεν διαφέρει σε τίποτα από αυτό που κάνει μια πέτρα που κατακυλά στην κατηφόρα». Thomas Hobbes, *Philosophical Rudiments*, 1642

David Hume (1711-1776): Ο ορθολογισμός ως σκλάβος των παθών

«Δεν μιλάμε ούτε αυστηρά ούτε φιλοσοφικά όταν αναφερόμαστε στη μάχη ανάμεσα στα πάθη και τη λογική. **Ο ορθός λόγος είναι, και επιβάλλεται να είναι σκλάβος των παθών, και δε θα πρέπει ποτέ να καμωθεί ότι έχει άλλο καθήκον εκτός από το να τα υπηρετεί και να τα υπακούει.**» David Hume, *A Treatise of Human Nature*, 1739

Ο Hume συνεχίζει...

«Η ηθικές αρχές εξάπτουν τα πάθη, και προκαλούν ή αποτρέπουν τις πράξεις.

Η λογική από μόνη της είναι απολύτως ανίκανη για κάτι τέτοιο.

Για αυτόν τον λόγο, οι αρχές της ηθικής δεν απορρέουν από την λογική.»

Immanuel Kant (1724-184): Η Ηθική ως γνήσιος Ορθολογισμός

Ο Kant διακρίνει μεταξύ απόλαυσης και καθήκοντος, και υποστηρίζει ότι υπάρχουν φορές που αυτά τα δύο μας υποδεικνύουν διαφορετικές κατευθύνσεις.

Όταν αυτό συμβαίνει, μονάχα οι πραγματικοί ορθολογιστές έχουν την ικανότητα να αγνοήσουν τον πόθο τους για «μεγιστοποίηση» της απόλαυσης, και τελικά να κάνουν αυτό που πρέπει:

«Η μεγαλοπρέπεια του καθήκοντος δεν έχει τίποτα να κάνει με την χαρά της ζωής» I. Kant, *Critique of Practical Reason*, 1788

Jeremy Bentham (1748-1832): Η γένεση του Ωφελιμισμού - Utilitarianism

«Η φύση έχει θέσει την ανθρωπότητα υπό την εξουσία δύο απόλυτων αρχόντων, τον πόνο και την ευχαρίστηση. Αυτοί οι δύο και μόνον θα μας υποδείξουν το τι πρέπει να κάνουμε, όπως και καθορίζουν τι θα αποφύγουμε».

(1798, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*).

Δύο πτυχές του Bentham

- Ο ορθολογιστής μεγιστοποιεί την καθαρή ωφέλεια
- Η λογική κοινωνία δεν πηγαίνει «κόντρα» στην ανθρώπινη φύση, αλλά την βοηθά να αναδειχθεί
- Η λογική κοινωνία, συνεπώς, είναι εκείνη που μεγιστοποιεί την μέση ωφέλεια (δίνει την μέγιστη ωφέλεια στον μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων)

John Stuart Mill (1806-1873):

Ευτυχισμένοι βλάκες!

- Είναι προτιμότερο να είναι κανείς ένα δυσारेσσημένο ανθρωπινό ον από ένα ικανοποιημένο γουρούνι
 - καλύτερα ένας δυσारेσσημένος Σωκράτης από ένας ικανοποιημένος βλάκας.
 - Και στην περίπτωση που ο βλάκας, ή το γουρούνι, έχουν διαφορετική άποψη, αυτό συμβαίνει γιατί γνωρίζουν την ιστορία μόνο από τη δική τους πλευρά.»
- John Stuart Mill, *Utilitarianism*, 1863

Μετρήσιμες (cardinal), κατατακτικές/διατακτικές (ordinal) και προσδοκώμενες (expected) ωφέλειες

- Ο Homo Economicus ποτέ δεν μπορεί να αντισταθεί σε κάτι που του δίνει περισσότερη καθαρή ωφέλεια – όσο μικρή κι αν είναι αυτή.
- Η ΕΝΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΧΟΝΤΩΝ: Ο Bentham νομιμοποιεί τα βασανιστήρια!

1.	Σινεμά	10
2.	Θέατρο	7
3.	Εστιατόριο	5
4.	Σπίτι	1

■ Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΥΠΟΚΛΙΣΗ ΣΤΟΥΣ ΕΧΟΝΤΕΣ:

Κατατακτική/διατακτική ωφέλεια: Κατάλογος προτεραιοτήτων όπου ο δείκτης δεν σημαίνει τίποτα παραπάνω από τον βαθμό προτεραιότητας του ατόμου

Προσδοκώμενη Ωφέλεια

- Κάθε «προοπτική» αξιολογείται ξεχωριστά ανάλογα (A) με την πιθανότητα p να αποδώσει X και (β) την ωφέλεια από το X
 - Π.χ. Επιλέγω μεταξύ του να πάρω ομπρέλα ή όχι:
Έστω $B = \text{βρέχει}$,
 - $A1 = \text{περπατώ χωρίς ομπρέλα με βροχή,}$
 - $A2 = \text{περπατώ με ομπρέλα και βροχή,}$
 - $A3 = \text{περπατώ με λιακάδα και ομπρέλα,}$
 - $A4 = \text{περπατώ με λιακάδα και χωρίς ομπρέλα.}$
- Έστω ότι $U(A4) > U(A2) > U(A3) > U(A1)$
- Τότε, παίρνω ομπρέλα εφόσον:
 - $\Pr(B)XU(A2) + [1 - \Pr(B)]XU(A3) > \Pr(B)XU(A1) + [1 - \Pr(B)]XU(A4)$

Το Παράδοξο του Daniel Ellsberg (1931-2023)

90 μπάλες – 30 κόκκινες, υπόλοιπες μαύρες/κίτρινες

	Κόκκινη	Μαύρη	Κίτρινη
Επιλογή 1	€100	0	0
Επιλογή 2	0	€100	0

90 μπάλες – 30 κόκκινες, υπόλοιπες μαύρες/κίτρινες

	Κόκκινη	Μαύρη	Κίτρινη
Επιλογή 3	€100	0	€100
Επιλογή 4	0	€100	€100

Περίληψη

- Οι ορθολογιστές είναι «καταδικασμένοι» να μεγιστοποιούν κάτι;
- Ή μήπως οι οικονομολόγοι έχουμε ανάγκη μιας τέτοιας υπόθεσης για να στηρίζεται η μαθηματική προσέγγιση;
- Η απώλεια της διαπροσωπικής συγκρισιμότητας ωφελειών → δεν ξέρουμε τι θέλει η κοινωνία
- Πόσο ρεαλιστική/αντικειμενική/απολίτικη είναι η νεοκλασική προσέγγιση;

Κριτική του Ωφελιμισμού

- **Πόσο μοιάζουμε στον *homo economicus*;**
 - Συμπεριφερόμενοι σύμφωνα με μία θεωρία ακόμα κι αν δεν ξέρουμε τίποτα για αυτήν
 - Bertrand Russell (1872-1970): «Δεν υπάρχει κανένας λόγος για τον οποίον κάποιος που χρησιμοποιεί μια λέξη σωστά να ξέρει τη σημασία της, και ούτε υπάρχει λόγος για τον οποίον έναν πλανήτη που κινείται σωστά να γνωρίζει τους νόμους του Κέπλερ». (Russell, *The Analysis of Mind*, 1921)

Η Μηχανή Ωφέλειας

- η εικονική ζωή που σου δημιουργεί εντός του κρανίου σου είναι όσο ρεαλιστική και η «πραγματική» ζωή,
- η Μηχανή θα παραμείνει επ' άπειρο πιστή στις δικές σου προτιμήσεις και επιθυμίες
- το σώμα σου θα είναι αντικείμενο απόλυτης φροντίδας και η υγεία του εξασφαλισμένη όσο είσαι συνδεδεμένος/η με τον υπολογιστή,

Δέχεσαι να συνδεθείς για πάντα;

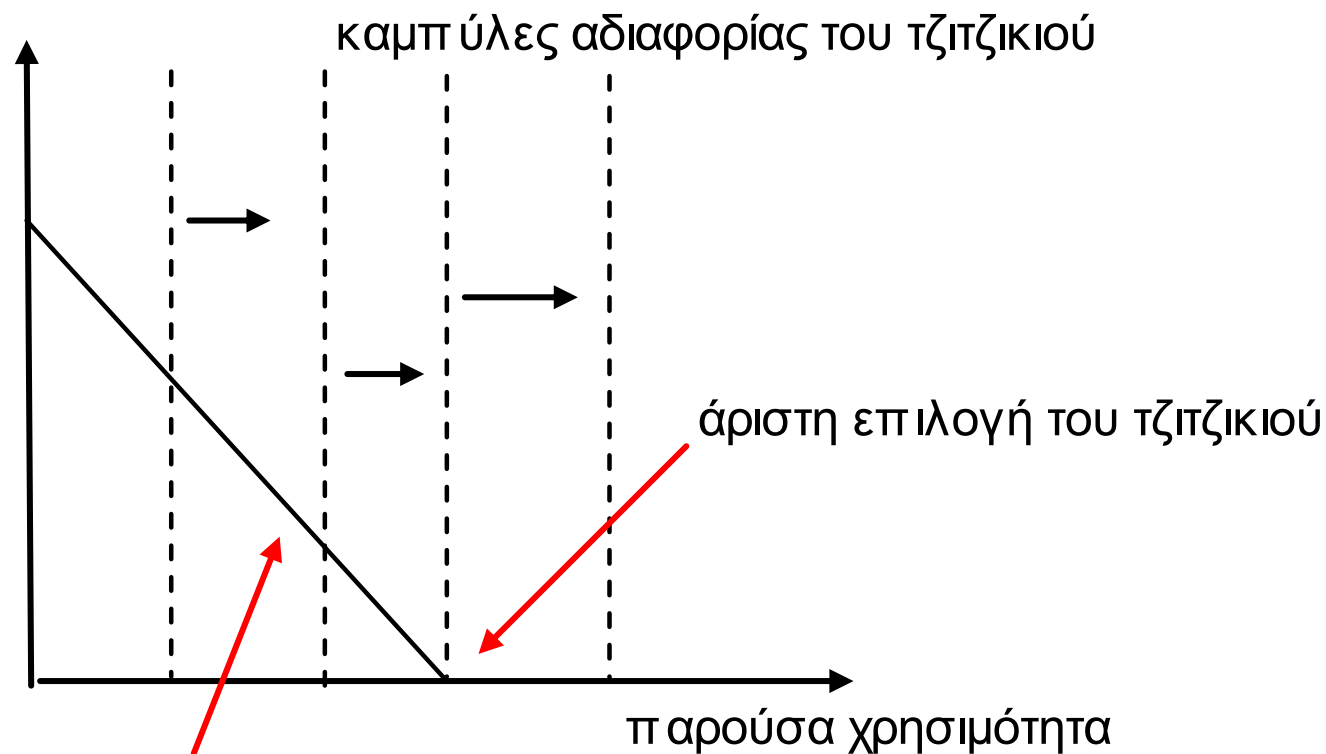
Μη πειστικές εξηγήσεις μιας άρνησης

- Μη εγωιστικές προτιμήσεις
- Προτίμηση για την πραγματικότητα
- Απώλεια ωφέλειας από την απόφαση σύνδεσης

1. Έγχοπτες επιθυμίες και η απειλή της ορθολογικής ηλιθιότητας

Οι καμπύλες αδιαφορίας του τζιτζικιού μεταξύ παρούσας ωφέλειας (άξονας Χ) και μελλοντικής ωφέλειας (άξονας Υ)

(α) μελλοντική χρησιμότητα

Οι καμπύλες αδιαφορίας του μερμυγγίου μεταξύ παρούσας ωφέλειας (άξονας X) και μελλοντικής ωφέλειας (άξονας Y)

(β) μελλοντική χρησιμότητα

καμπύλες αδιαφορίας του μερμυγγίου

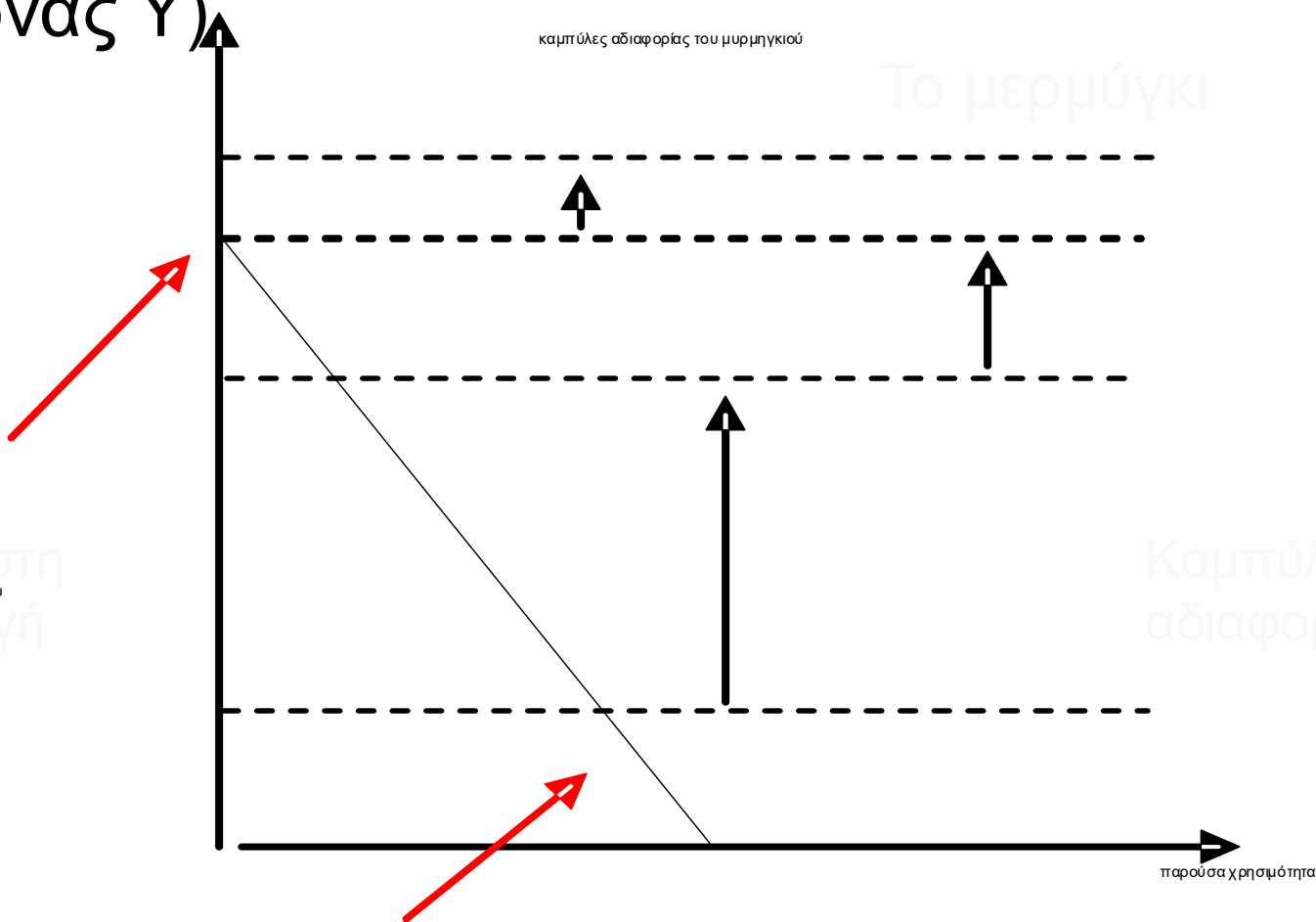
Το μερμύγκι

άριστη
επιλογή του
μερμυγγίου

Καμπύλες
αδιαφορίας

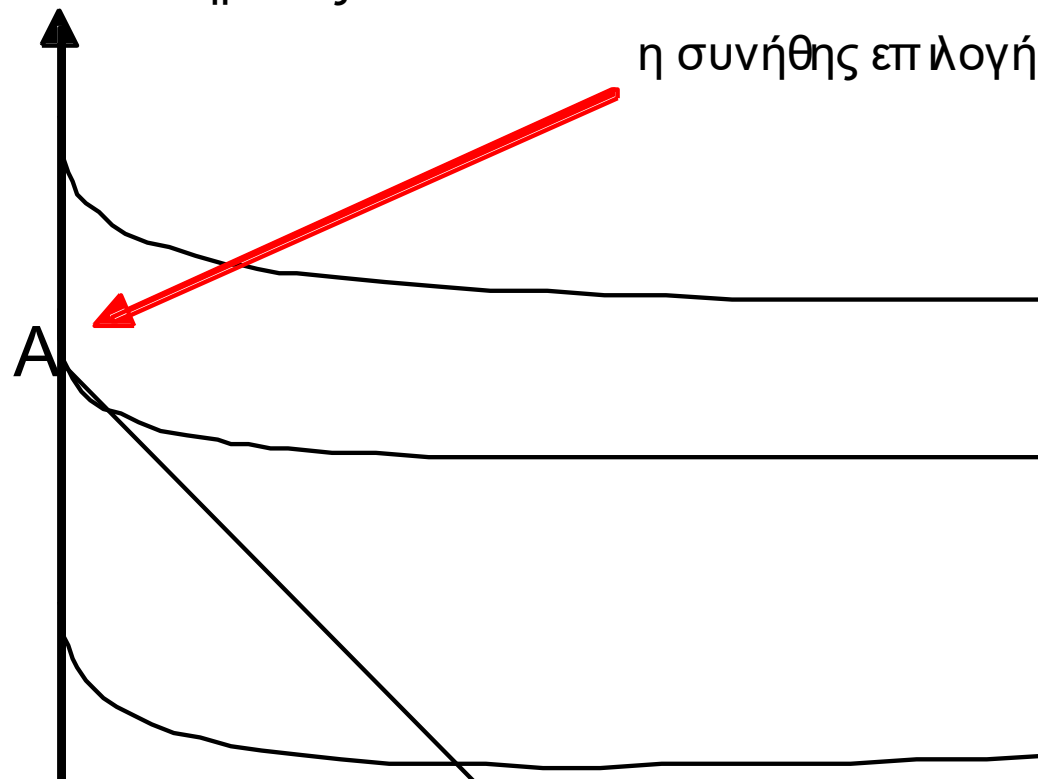
παρούσα χρησιμότητα

περιορισμός

2. Η ρευστότητα των επιθυμιών

Αλλά αγαθά και υπηρεσίες

Άλλα αγαθά και υπηρεσίες

A: η συνήθης επιλογή του Γιώργου

B: η νέα επιλογή του Γιώργου

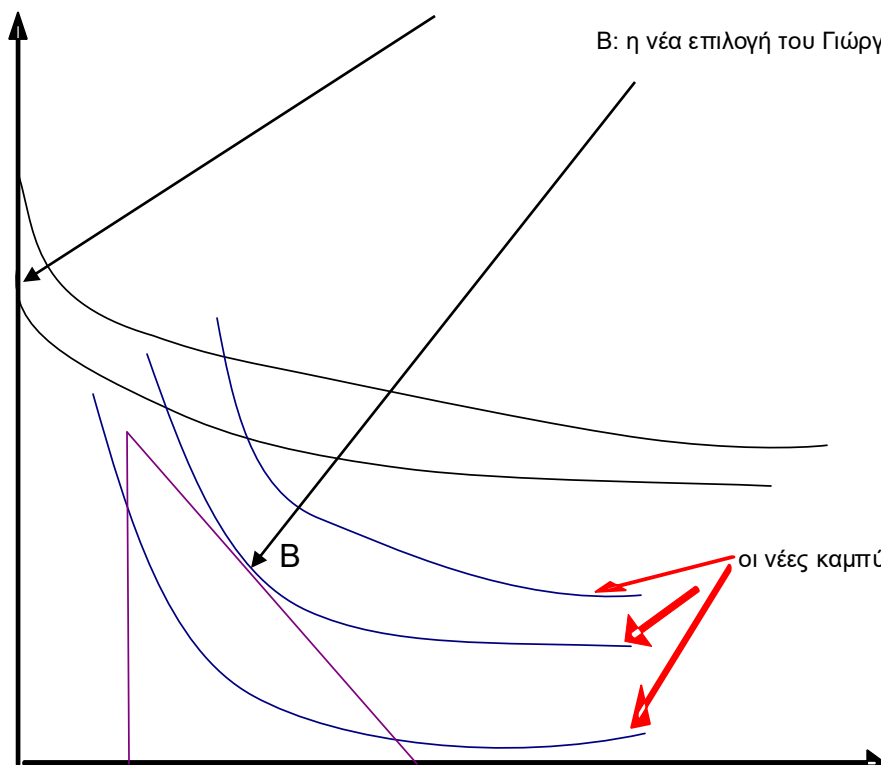
A

B

οι νέες καμπύλες αδιαφορίας του Γιώργου

1

Συναυλίες κλασικής μουσικής

3. Η αναζήτηση της ευτυχίας δεν θυμίζει την αναζήτηση χρυσού

- Διαλεκτική σχέση μεταξύ χαράς και θλίψης, utility-disutility
- Το πρόβλημα της ποσοτικοποίησης, καταλογοποίησης

Bertrand Russell (1872-1970):

- «Όλη η ανθρώπινη δραστηριότητα αναβλύζει από δύο πηγές: την παρόρμηση και την επιθυμία...
- Τα παιδιά τρέχουν και φωνάζουν όχι επειδή περιμένουν να κερδίσουν κάτι από αυτό, αλλά επειδή έχουν μια άμεση και έμφυτη τάση για το τρέξιμο και τις φωνές...

- Όσοι πιστεύουν ότι ο άνθρωπος είναι ένα ορθολογικό ον, θα πουν ότι οι άνθρωποι επιδεικνύονται έτσι ώστε οι άλλοι να σχηματίσουν μία καλή εικόνα γι' αυτούς. Αλλά οι περισσότεροι από εμάς μπορούμε να θυμηθούμε περιστάσεις στις οποίες καυχιόμασταν για τον εαυτό μας αν και ξέραμε ότι τα λεγόμενά μας απωθούσαν (αντί να εντυπωσιάζουν) τους ακροατές μας...
- Όταν μία παρόρμηση δεν ικανοποιείται τη στιγμή που εμφανίζεται, δημιουργεί μέσα μας μία επιθυμία για τις προσδοκώμενες συνέπειες της ικανοποίησης αυτής της παρόρμησης.

Ο Bertrand Russell συνεχίζει...

- Εάν κάποιες από τις λογικά αναμενόμενες συνέπειες είναι δυσάρεστες, τότε συγκρούονται η (λογική) πρόβλεψη με την (παράλογη) παρόρμηση. Εάν η παρόρμηση είναι ασθενής, η λογική πρόβλεψη μπορεί να κυριαρχήσει και να μας οδηγήσει σε σώφρονες πράξεις. Στην αντίθετη περίπτωση η πρόβλεψη θα διαψευστεί και οι δυσάρεστες συνέπειες θα ξεχαστούν ή, αν πρόκειται για ανθρώπους με «ηρωικό» χαρακτήρα, οι συνέπειες θα γίνουν αποδεκτές...
- Αλλά τέτοια δύναμη και αδιαφορία για τις συνέπειες είναι σπάνια φαινόμενα. Οι περισσότεροι άνθρωποι, όταν η παρόρμησή τους είναι ισχυρή, κατορθώνουν να πείσουν τους εαυτούς τους, συνήθως μέσω μίας υποσυνείδητης εκλεκτικότητας της σκέψης τους, ότι η ικανοποίηση της παρόρμησης θα έχει ευχάριστα αποτελέσματα.»

4. Δημιουργική Αυτοχειραγώγηση και η Προσωπικότητά μας

- Όμηρος – Ο Οδυσσέας και οι Σειρήνες
- Ποιος/α είσαι, αν μεγιστοποιείς κάποια συνάρτηση ωφέλειας; Το δίλημμα των φίλων
- Το αίνιγμα της Ελευθερίας

Περίληψη κριτικής του ωφελιμισμού

- Αποτυγχάνει με τα δικά του κριτήρια (π.χ. το παράδοξο με το απαίσιο υγρό)
- Δίνει παράλογη εξουσία στις προτιμήσεις
- Παρεξηγεί την ουσία (και διαλεκτική) της ευδαιμονίας
- Αρνείται στον Ορθό Λόγο την δυνατότητα να κρίνει τα πάθη και τις προτιμήσεις μας